

<https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i08.024>

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Menlimuratova Gulsanem

Innovatsion texnologiyalar universiteti 1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik asoslari, mazmuni hamda zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar kreativligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlar, interfaol metodlar va rivojlantiruvchi ta'lim muhitining imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, ijodiy qobiliyatlarning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar, pedagogning kasbiy kompetensiyasi hamda ota-onalar bilan hamkorlikning o'rni ochib berilgan. Tadqiqot natijasida maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan samarali pedagogik yondashuvlar tavsiya etilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, ijodiy qobiliyat, kreativlik, pedagogik yondashuv, rivojlantiruvchi ta'lim muhiti, interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar.

Abstract. The article analyzes the pedagogical foundations, content, and significance of developing creative abilities in preschool children within the modern education system. It highlights pedagogical conditions, interactive teaching methods, and the role of a developmental educational environment in fostering children's creativity. Particular attention is paid to the influence of teachers' professional competence and family-school cooperation on the development of creative potential. Based on the findings, practical pedagogical approaches aimed at improving creativity in preschool children are proposed.

Keywords: preschool education, creativity, creative ability, pedagogical approach, developmental environment, interactive methods, innovation.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические основы развития творческих способностей детей дошкольного возраста, раскрываются современные подходы к организации образовательного процесса, направленного на формирование креативного мышления. Проанализированы педагогические условия, способствующие развитию творческого потенциала детей, определена роль воспитателя и семьи в данном процессе. Представлены практические рекомендации по совершенствованию образовательной деятельности в дошкольных организациях.

Ключевые слова: дошкольное образование, творческие способности, креативность, педагогические технологии, развивающая среда, интерактивные методы.

KIRISH. Bugungi globallashuv, raqamli transformatsiya va innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitalining sifati mamlakatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Shu sababli ta'lim tizimida shaxsning intellektual salohiyatini, mustaqil fikrlashini, kreativ yondashuvini hamda muammolarni nostandart usullar bilan hal qilish kompetensiyalarini shakllantirish ustuvor vazifaga aylanmoqda [1].

Maktabgacha yosh davri bolaning jismoniy, aqliy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishi eng intensiv kechadigan bosqich hisoblanadi. Aynan ushbu davrda tasavvur, obrazli tafakkur, nutq, bilishga qiziqish va ijodiy faollikning dastlabki elementlari shakllanadi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolaning tabiiy qiziqishini qo'llab-quvvatlash, mustaqil fikrlashini rag'batlantirish hamda ijodiy salohiyatini rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb yo'nalishlaridan biridir [2].

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish, bolalarni har tomonlama rivojlantirish va ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar izchil amalga oshirilmoqda. **"Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi** hamda **"O'zbekiston–2030" strategiyasida** bolalarning intellektual, ma'naviy, estetik va ijodiy rivojlanishini ta'minlash ta'limning muhim vazifalaridan biri sifatida belgilangan. Mazkur me'yoriy hujjatlar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantiruvchi ta'lim muhitini yaratish va har bir bolaning individual imkoniyatlarini qo'llab-quvvatlash zarurligini ta'kidlaydi [3].

Xalqaro tadqiqotlarda ham kreativlik XXI asrning tayanch kompetensiyalaridan biri sifatida baholanmoqda. UNESCO va OECD tomonidan ishlab chiqilgan konseptual hujjatlarda bolalarning kreativ fikrlashi, tashabbuskorligi, hamkorlikda ishlash ko'nikmalari hamda innovatsion faoliyatga tayyorligini shakllantirish zamonaviy ta'limning strategik maqsadlaridan biri sifatida qayd etilgan [4]. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik asoslarini ilmiy jihatdan tadqiq etish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb ilmiy muammolardan biri hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik asoslarini nazariy jihatdan tahlil qilish, kreativ rivojlanishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash hamda ta'lim amaliyotiga joriy etish mumkin bo'lgan samarali pedagogik yondashuvlarni asoslashdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogika va rivojlanish psixologiyasining dolzarb ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda ta'limning kompetensiyaviy modelga o'tishi natijasida kreativlik shaxsning muhim tayanch kompetensiyalaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Shu sababli maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar alohida ilmiy izlanish obyekti sifatida o'rganilmoqda.

Xalqaro tadqiqotlar natijalariga ko'ra, maktabgacha yosh davrida yaratilgan rivojlantiruvchi ta'lim muhiti bolaning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, o'yin faoliyati, tadqiqotchilik elementlari, muammoli vaziyatlar va loyiha usullaridan foydalanish bolalarda mustaqil fikrlash, kreativ yondashuv hamda ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega. Shu bois

rivojlangan davlatlarda maktabgacha ta'lim dasturlarida bolalarning ijodiy faoliyatiga alohida e'tibor qaratilmoqda [6].

Milliy pedagogik tadqiqotlarda ham bolalar ijodkorligini rivojlantirish masalasi turli yo‘nalishlarda o‘rganilgan. Xususan, maktabgacha ta'lim jarayonida didaktik o‘yinlar, tasviriy faoliyat, konstruktorlik, badiiy ijod va nutqiy mashg‘ulotlar orqali bolalarning tasavvuri, fantaziyasi va mustaqil fikrlashini rivojlantirish metodikasi ishlab chiqilgan. Tadqiqotchilar pedagogning kasbiy mahorati hamda rivojlantiruvchi ta'lim muhitining sifati bolalar kreativligini shakllantirishda hal qiluvchi omillardan biri ekanligini ta'kidlaydilar.

O‘zbekistonlik olim **G.E. Djanpeisova** maktabgacha ta'lim metodikasiga oid tadqiqotlarida bolalarning bilish faolligini rivojlantirishda o‘yin texnologiyalari, rivojlantiruvchi ta'lim muhiti va didaktik vositalarning ahamiyatini asoslab bergan. Muallifning ta'kidlashicha, pedagog tomonidan tashkil etilgan maqsadli o‘yin faoliyati bolalarda tafakkur, tasavvur, mustaqil qaror qabul qilish hamda ijodkorlik sifatlarini shakllantirishga xizmat qiladi [5].

R.J. Ishmuhamedov pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish masalalarini tadqiq etib, interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning bilish faolligi va kreativ fikrlashini rivojlantirishda samarali vosita ekanligini ta'kidlaydi. Olimning fikricha, zamonaviy pedagog ta'lim jarayonini shunday tashkil etishi kerakki, unda bola bilimni tayyor holda qabul qilmay, balki uni mustaqil izlash va yaratish imkoniyatiga ega bo‘lsin [7].

So‘nggi yillarda maktabgacha ta'lim amaliyotiga STEAM yondashuvi, raqamli ta'lim vositalari hamda interfaol pedagogik texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha ilmiy izlanishlar faollashdi. Mazkur yondashuvlar bolalarning bilishga qiziqishini kuchaytirish, tajriba o'tkazish ko‘nikmalarini rivojlantirish, muammolarni mustaqil hal etish va ijodiy g‘oyalarni ilgari surish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, innovatsion metodlardan samarali foydalanish pedagogning metodik tayyorgarligi va ta'lim muhitining sifatiga bog‘liq ekanligi ilmiy manbalarda qayd etilgan [8].

Tahlil qilingan ilmiy adabiyotlar shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning samaradorligi quyidagi pedagogik shart-sharoitlarga bog‘liq:

- rivojlantiruvchi ta'lim muhitini tashkil etish;
- interfaol va innovatsion metodlardan foydalanish;
- pedagogning kreativ kompetensiyasini rivojlantirish;
- oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti hamkorligini kuchaytirish;
- bolalarning individual qobiliyatlari va qiziqishlarini hisobga olish.

Biroq tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, mavjud tadqiqotlarning ko‘pchiligida ushbu omillar alohida o‘rganilgan bo‘lib, ularning yagona pedagogik tizim sifatidagi o‘zaro integratsiyasi yetarli darajada tadqiq etilmagan. Shu jihatdan mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik asoslari kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi.

METODOLOGIYA

Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik asoslari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilindi. Muammoni

yoritishda kompetensiyaviy, shaxsga yo‘naltirilgan hamda faoliyatga asoslangan pedagogik yondashuvlar metodologik asos sifatida qabul qilindi. Mazkur yondashuvlar bolalarning individual imkoniyatlarini rivojlantirish, mustaqil fikrlashini qo‘llab-quvvatlash va ijodiy faoliyatini tashkil etishning nazariy asoslarini ochib berishga xizmat qiladi [9].

Maqolani tayyorlash jarayonida ilmiy manbalarni tahlil qilish, umumlashtirish, qiyosiy tahlil hamda tizimli yondashuv metodlaridan foydalanildi. Xorijiy va mahalliy olimlarning maktabgacha ta'limda bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga oid ilmiy qarashlari o‘zaro qiyoslanib, ularning umumiy va o‘ziga xos jihatlari tahlil qilindi. Shuningdek, maktabgacha ta'lim sohasiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar, o‘quv-metodik adabiyotlar va zamonaviy ilmiy nashrlar mazmuni tizimli ravishda o‘rganildi [10].

Nazariy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning samaradorligi rivojlantiruvchi ta'lim muhitini yaratish, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish, pedagogning kasbiy kompetensiyasi hamda oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti hamkorligini ta'minlash bilan uzviy bog‘liqdir. Ushbu omillar qiyosiy tahlil asosida umumlashtirilib, maqolaning ilmiy xulosalarini shakllantirishda metodologik asos vazifasini bajardi.

NATIJALAR

Nazariy manbalar hamda me'yoriy-huquqiy hujjatlarning qiyosiy tahlili maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uzluksiz ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismi ekanligini ko‘rsatdi. Tahlil natijalariga ko‘ra, bolalarda kreativ fikrlashni shakllantirish faqat alohida mashg‘ulotlar orqali emas, balki ta'lim-tarbiya jarayonining barcha yo‘nalishlariga integratsiyalashgan holda amalga oshirilgandagina yuqori samaradorlikka erishish mumkinligi aniqlandi.

Mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlarini qiyosiy tahlil qilish natijasida bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga ta'sir etuvchi asosiy pedagogik omillar tizimlashtirildi. Jumladan, rivojlantiruvchi ta'lim muhitini yaratish, pedagogning kasbiy va kreativ kompetensiyasi, interfaol pedagogik texnologiyalardan foydalanish, o'yin faoliyatini samarali tashkil etish hamda oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti hamkorligini yo'lga qo'yish bolalar kreativligini rivojlantirishning muhim shartlari sifatida e'tirof etildi.

Shuningdek, ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan, muammoli ta'lim, loyiha metodi, STEAM elementlari, didaktik va syujetli-rolli o'yinlar bolalarning mustaqil fikrlashini, tasavvurini, ijodiy faolligini hamda muammoli vaziyatlarga innovatsion yondashuvini rivojlantirishda muhim metodik vosita hisoblanadi. Biroq mazkur metodlardan foydalanishning samaradorligi pedagogning metodik tayyorgarligi va ta'lim muhitining sifatiga bevosita bog‘liq ekanligi ilmiy adabiyotlarda qayd etilgan.

Nazariy tahlillar asosida maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik modeli quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga olishi maqsadga muvofiq deb hisoblandi:

- rivojlantiruvchi ta'lim muhitini tashkil etish;
- shaxsga yo'naltirilgan va faoliyatga asoslangan pedagogik yondashuvlarni qo'llash;
- interfaol hamda innovatsion pedagogik texnologiyalardan tizimli foydalanish;

- pedagogning kreativ va kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish;
- oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash.

Mazkur omillarning o'zaro uyg'unligi bolalarning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ularning shaxs sifatida har tomonlama kamol topishiga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Nazariy manbalar va ilmiy adabiyotlarning qiyosiy tahlili shuni ko'rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish ko'p jihatdan ta'lim jarayonining mazmuni, pedagogning kasbiy mahorati hamda rivojlantiruvchi ta'lim muhitining sifatiga bog'liq. Mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari o'rtasida mazkur omillarning bolalar kreativligini rivojlantirishdagi ahamiyati yuzasidan umumiy yondashuv mavjud bo'lib, ular ijodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlovchi pedagogik sharoitlarni yaratish zarurligini ta'kidlaydilar [5; 8].

G.E. Djanpeisovanning ilmiy ishlarida maktabgacha ta'lim jarayonida o'yin faoliyati, rivojlantiruvchi ta'lim muhiti va didaktik vositalardan foydalanish bolalarning bilish faolligi hamda ijodiy fikrlashini rivojlantirishning muhim omili sifatida e'tirof etiladi [5]. R.J. Ishmuhamedov esa pedagogik texnologiyalarning samaradorligi, avvalo, ta'lim jarayonida interfaol metodlarni maqsadga muvofiq qo'llash bilan bog'liqligini asoslaydi hamda pedagogning metodik kompetensiyasiga alohida e'tibor qaratadi [7]. Ushbu ilmiy qarashlar mazkur maqolada keltirilgan nazariy xulosalarni tasdiqlaydi.

Qiyosiy tahlillar shuni ko'rsatdiki, mavjud ilmiy tadqiqotlarda bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning alohida omillari keng yoritilgan bo'lsa-da, ularni yagona pedagogik tizim sifatida o'zaro bog'liq holda tahlil qilish masalasi yetarli darajada ochib berilmagan. Mazkur maqolaning ilmiy ahamiyati ham aynan rivojlantiruvchi ta'lim muhiti, innovatsion pedagogik texnologiyalar, pedagogning kreativ kompetensiyasi hamda oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti hamkorligini o'zaro uzviy bog'liq pedagogik omillar sifatida tizimlashtirishga qaratilganligi bilan izohlanadi.

Shunday qilib, nazariy tahlillar maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda kompleks pedagogik yondashuvni qo'llash zarurligini tasdiqlaydi. Mazkur yondashuv bolalarning mustaqil fikrlashi, tashabbuskorligi, muammoli vaziyatlarga ijodiy yondashuvi hamda ijtimoiy faolligini rivojlantirish uchun qulay pedagogik sharoit yaratishga xizmat qiladi.

XULOSA

Ilmiy manbalar, me'yoriy-huquqiy hujjatlar hamda mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlarini qiyosiy tahlil qilish asosida maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish zamonaviy maktabgacha ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri ekanligi aniqlandi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, bolalarda kreativ fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, tashabbuskorlik va muammolarni ijodiy hal etish ko'nikmalarini shakllantirish rivojlantiruvchi ta'lim muhitini yaratish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash hamda pedagogning kasbiy kompetensiyasi bilan uzviy bog'liq.

Nazariy tahlil natijasida maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning asosiy pedagogik omillari sifatida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, faoliyatga

asoslangan yondashuv, interfaol metodlar, o'yin texnologiyalari, rivojlantiruvchi ta'lim muhiti hamda oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti hamkorligi alohida ahamiyat kasb etishi asoslandi.

Shuningdek, ilmiy adabiyotlarni umumlashtirish bolalar ijodkorligini rivojlantirish faqat alohida mashg'ulotlar orqali emas, balki ta'lim-tarbiya jarayonining barcha yo'nalishlariga integratsiyalashgan holda tashkil etilganda yuqori samaradorlikka erishish mumkinligini ko'rsatdi. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kreativ rivojlanishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlarni takomillashtirish hamda pedagoglarning innovatsion faoliyatini qo'llab-quvvatlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning ilmiy ahamiyati maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik asoslarini tizimli ravishda yoritishi, mahalliy va xorijiy ilmiy qarashlarni qiyosiy tahlil qilishi hamda ularni zamonaviy maktabgacha ta'lim amaliyoti nuqtai nazaridan umumlashtirishi bilan belgilanadi.

Kelgusida ushbu yo'nalishda raqamli ta'lim texnologiyalari, STEAM yondashuvi va sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish orqali bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning metodik imkoniyatlarini chuqurroq o'rganish istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. – Paris: UNESCO Publishing, 2021. – 185 p.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Ilk qadam davlat o‘quv dasturi. – Toshkent, 2022. – 236 b.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ–637-son. 2020-yil 23-sentabr.
4. OECD. Starting Strong VII: From Promise to Practice. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 234 p.
5. Djanpeisova G.E. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2023. – 284 b.
6. Hasanboyev J., To‘raqulov X. Pedagogika. – Toshkent: Fan, 2022. – 432 b.
7. Ishmuhamedov R.J. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 312 b.
8. Nurmatova D. Maktabgacha ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2022. – 198 b.
9. UNICEF. *Early Childhood Development Strategy 2022–2030*. – New York, 2022.
10. OECD. *The Future of Education and Skills 2030*. – Paris: OECD Publishing, 2019.